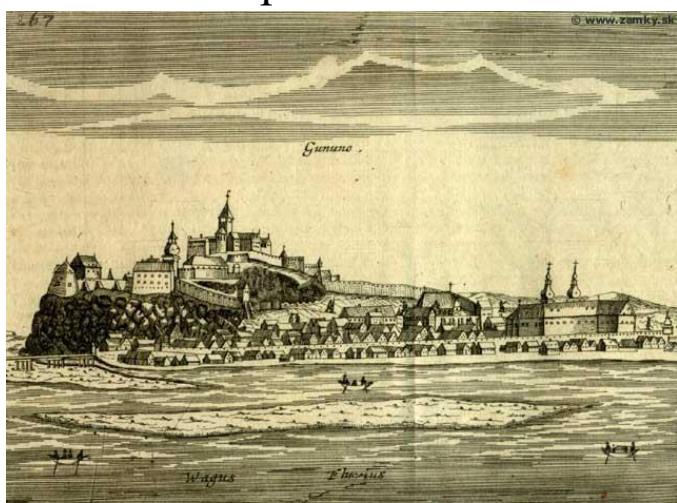

13. Z histórie mesta Trenčín

Hrad proti mestu – nástup Ilešháziovcov v Trenčíne

Rod Ilešháziovcov viac ako dve storočia spoluvytváral dejiny Trenčína a celého regiónu. Šľachtická rodina pôvodom z obce Eliášovce (maď. Illésháza, dnes okres Dunajská Streda) zažila vzostup koncom 16. storočia v protitureckých vojnách.

Pohľad na Trenčín s hradom v 17. storočí.

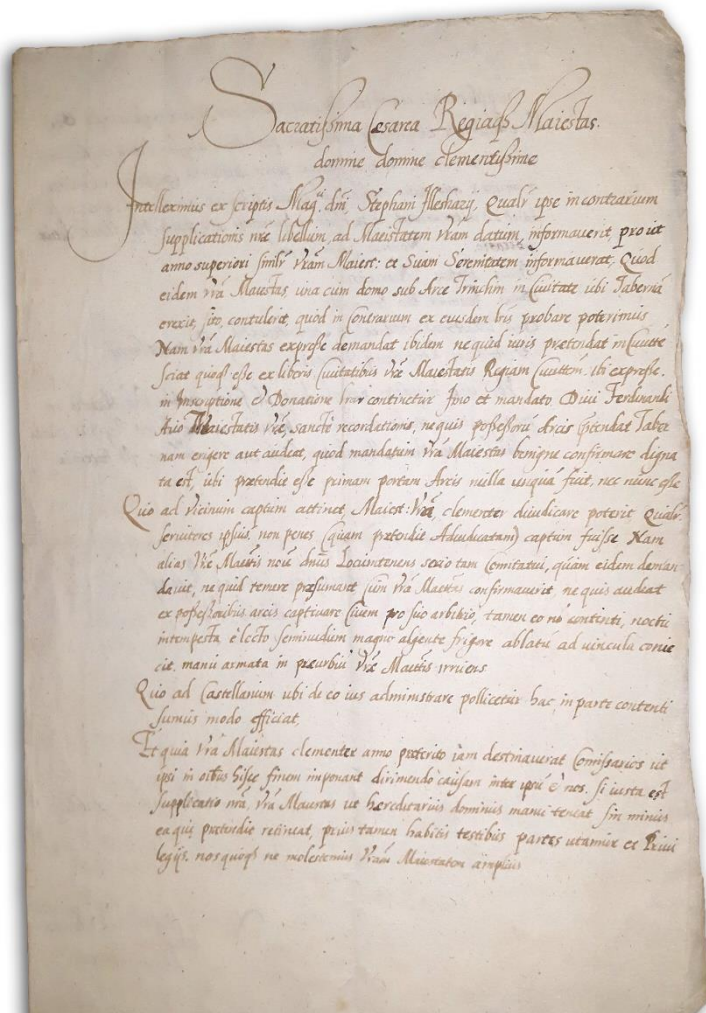
Štefan I. Ilešházi sa stal v roku 1586 trenčianskym županom. Podarilo sa mu presadiť sa aj na cisárskom dvore, kde to dotiahol až na radcu uhorskej komory.

V roku 1594 získal do zálohu Trenčiansky hrad a dedičné právo na županskú hodnosť. Tým sa

stal faktickým zakladateľom trenčianskej vetvy rodu. V roku 1600 už si mohol dovoliť hrad aj s panstvom kúpiť. Napriek tomu, že hlavne neskorší majitelia hradu z tohto rodu sa do pamäti ľudu zapísali ako dobrodinci, polyhistor Matej Bel ich dokonca označil za „milovníkov reči slovenskej“, ich početné konflikty s trenčianskymi mešťanmi dokazujú, že boli predovšetkým vládcovia, ktorí si tvrdo presadzovali svoju vôľu. Práve prvý príslušník trenčianskej vetvy – Štefan Ilešházi je toho príkladom.

Trenčianski mešťania si chránili svoje starodávne privilégia voči obyvateľom hradu a boli vždy pripravení konať, keď mali pocit, že niekto siaha na ich slobody. Mestská rada si zakladala na statuse slobodného kráľovského mesta a nemienila hradnému panstvu ustupovať.

Spory mesta so Štefanom Ilešházim sa začali prakticky okamžite po tom, ako dostal donáciou do držby Trenčiansky hrad. Treba poznamenať, že mnohé z týchto konfliktov Ilešházi zdedil už po svojich predchodcoch a pokračovali aj za čias jeho

Vyslanci mesta Trenčín sa obhajujú pred kráľom v spore so Štefanom Ilešházim o krčmu.

nasledovníkov. Základný problém spočíval v skutočnosti, že v donácii sa nachádzala klauzula o tom, že mesto má Ilešházimu platiť mýto a cenzus. Rada sa bránila s tým, že tieto povinnosti voči hradu platili iba keď bol v kráľovských rukách alebo v držbe záložných majiteľov. Ilešházi odopieral mestu tiež právo slobodného lovu rýb, od mestských rybárov požadoval poplatok.

Ďalším jablkom sváru bolo územie pri mestskej fare. Na mieste stála krčma, ktorá bola mestskej rade dlhodobo trňom v oku, keďže spomínané miesto si podľa nej hradní páni prisvojili neprávom. Ako sa dozvedáme zo zachovanej listiny, počas vyšetrovania sporu ohľadom panskej krčmy „Na Závoji“ sa zisťovalo, či predmetný dom vždy patril hradu a či sa v ňom slobodne čapovalo víno, ale tiež, či sa v čase trhov v meste vyberalo mýto pre pánov hradu, či vrch Sokolica patrí k hradu a či v ňom mali mešťania vždy zakázaný

lov, či hory v území Soblahova, Mníchovej Lehoty a Turnej vždy patrili hradu a mešťania mali zakázané užívať ich a podobne. Tieto a ďalšie otázky spôsobovali neustále konflikty.

Mešťania sa nevzdávali a opakovane požadovali dodržiavanie mestských výsad. Žiadali odstránenie Ilešháziavskej krčmy a jatky, zrušenie mýta pred mestskou bránou, povolenie slobodného rybolovu, poľovačky a rúbania dreva, zachovanie svojich trhov a iné. Spor sa ťahal dlhé roky, no mesto v tejto otázke nikdy nedokázalo presadiť svoje požiadavky voči hradu. Vytrvalo sa odmietalo podriaďovať a panstvo si naopak neprestávalo presadzovať svoju vôľu na jeho úkor.

Rodina Ilešháziovcov sa neskôr presťahovala do nového sídla, kaštieľa v Dubnici nad Váhom a hrad definitívne stratil svoj význam koncom 18. storočia, keď pri ničivom požiari úplne vyhorel.

www.trencin.sk 08.01.2020

Pomocná evidencia 009/01/2020

Ryšavá liška a Čierna kráľovná chránia Trenčanov

Kráľ Žigmund Luxemburský patrí medzi našich najvýznamnejších a najdlhšie vládnuccich panovníkov. Jeho osoba má zvláštny význam aj pre Trenčín – bol to práve on, kto mestu v roku 1412 udelil privilégia slobodného kráľovského mesta.

Jeho päťdesiatročná vláda nad Uhorskom (1387 – 1437) bola plná nepokojov a bojov, vnútorných aj v cudzine. Nárok na uhorský trón musel obhajovať voči nárokom poľského a neapolského kráľa, z juhu čelil útokom Osmanskej ríše, zo západu Benátskej republiky a zo severu neskôr aj zo strany českých husitov. Práve tí ho obzvlášť nenávideli a pre jeho prefikanú povahu ho nazývali „ryšavou líškou“. Podľa nich bol totiž osobne zodpovedným za smrť majstra **Jana Husa**. Kráľ príliš nedôveroval ani uhorskej šľachte, vždy pripravenej ho zradiť. Hľadal oporu v mestách, ktorým udeľoval mnohé privilégia a ako v prípade Trenčína ich povyšoval na slobodné kráľovské mestá, aby ich získal na svoju stranu.

Žigmund Luxemburský.

Práve husitské hnutie a vojenské strety s ním súvisiace priamo zasiahli aj dnešné územie Slovenska. Keď sa v roku 1419 Žigmund stal českým kráľom, vzbúrenci ho zbavili trónu. Odpoveďou na križiacke výpravy proti husitom od roku 1420 boli tzv. spanilé jazdy – vojenské ťaženia vzbúrencov mimo hraníc Českého kráľovstva do okolitých krajín. Husitské vojská podnikali výpravy aj na územie Horného Uhorska a ich prítomnosť na našom území možno s prestávkami dokumentovať rokoch 1428 - 1435.

V súvislosti s týmito udalosťami význam Trenčianskeho hradu ako strážcu jedného z dôležitých priechodov z Moravy do Uhorska vzrástol. Kráľ mestu už predtým udeľil viaceré privilégia. V roku 1402 povoľuje Trenčanom slobodné s'aho-

vanie, lov rýb a poľovačku, taktiež umožňuje vyberanie mýta na moste.

V roku 1412 Trenčín získava výsady hlavného mesta Budína – stáva sa kráľovským mestom. V roku 1422 povoľuje Žigmund v Trenčíne dva výročné trhy na Veľkú noc a na sviatok sv. Ondreja a v roku 1430 nasleduje oslobodenie Trenčanov od platenia mýta, pretože mesto chráni krajinu pred husitmi. Keďže miestna šľachta aj naďalej práva mesta porušovala, kráľ v roku 1432 listinu opätovne potvrdil. Spory však neustávali a Žigmund aj v nasledujúcich rokoch musel opakovane zasa-

Barbora Celjská.

hovať v prospech mešťanov až do svojej smrti v roku 1437. Zo zachovaných archívnych dokumentov vysvitá, že stoličná šľachta vytrvalo odmietala akceptovať práva mesta a aj neskorší držitelia hradu museli neustále v tejto veci intervenovať.

S Trenčianskym hradom sa spája osoba Žigmundovej druhej manželky **Barbory Celjskej** (podľa mesta Celje v dnešnom Slovinsku). Po nej nesie názov jeden z palácov – Barborin a je aj povestnou „bielou paňou“ hradu. Do dejín vošla ako ambiciózna a nerestná žena túžiaca po moci, ako uhorská, resp. nemecká Messalina a „čierna kráľovná“.

Nakoľko je to pravda a nakoľko nepriazeň dobových kronikárov, je ťažké posúdiť. Kritici jej tiež vyčítali tajné sympatizovanie s husitmi. Počas Žigmundovej neprítomnosti Barbora viackrát vládla v Uhorsku ako regentka a spolu s manželom v roku 1408 založili slávny Dračí rád. Trenčiansky hrad spolu s mnohými ďalšími hradmi hlavne na Považí a s banský-

mi mestami, ktorých výnosy jej kráľ daroval, tvorili podklad jej ohromného majetku.

Kráľovná bola v roku 1419 pre neveru v nemilosti vypovedaná do Sedmohradska, manželia sa však neskôr uzmierili. Krátko pred Žigmundovou smrťou bola Barbora znova obviňovaná, tentokrát z účasti na sprisahaní a zatknutá. Väčšinu jej hornouhorských majetkov vrátane Trenčianskeho hradu jej za trest v roku 1439 odobral jej zať **Albrecht Habsburský**, ktorého Žigmund určil za svojho následníka. Albrecht dal hrad najskôr svojej manželke Alžbete, dcére Žigmunda a Barbory

Barborin palác na Trenčianskom hrade.

a krátko nato bol daný do zálohy magnátovi **Oldrichovi Celjskému**, príbuznému kráľovnej. Barbora sa na nejaký čas uchýlila do exilu v Poľsku a po smrti zaťa dožila v ústraní v českom Mělníku, kde sa údajne zaoberala alchýmiou.

Výstredná Barbora a ľstivý Žigmund dopĺňajú mozaiku osobností, ktoré sa zapísali do dejín Trenčína. Povesť hovorí, že keď nevinný chlapec o polnoci na hrade v kráľovninom paláci trikrát vysloví meno „Barbora“, tá sa mu zjaví a bude mu robiť spoločnosť.

www.trencin.sk 08.04.2020

Pomocná evidencia 189/01/2020

Od oslobodenia Trenčína uplynulo 75 rokov

Od oslobodenia Trenčína uplynulo 75 rokov. Tradičná pietna spomienka na jednu z historicky najdôležitejších udalostí pre naše mesto sa pri Pamätníku umučených na Brezine v plánova-

nom termíne neuskutoční. Pripomeňme si dianie z apríla 1945 aspoň tichou spomienkou a poďakujme sa za slobodu.

Bolo to v noci z 9. na 10. apríla 1945, keď prenikli oslobodzovacie jednotky do nášho mesta. Išlo o súčasť bratislavsko-brnianskej vojenskej operácie sovietskej a rumunskej armády.

Na území vtedajšieho Trenčianskeho okresu bojovali zväzky štyroch oslobodzovacích armád 2. ukrajinského frontu. Keď 5. apríla oslobodili Bánovce nad Bebravou, potom 6. a 7. apríla obce od Veľkej Hradnej po Mníchovu Lehotu, 8. apríla sa priblížili k Trenčínu, prelomili nemecké pozície pri Hámroch, Kubrej a Trenčianskych Stankovciach.

Útok na mesto Trenčín sa začal v noci z 8. na 9. apríla cez Kozí vrch na Brezine smerom na mesto. Postup osloboditeľov spomalili nemecké protiútoky. Večer 9. apríla obnovili oslobodzovacie jednotky svoj útok a v noci z 9. na 10. apríla prenikli do mesta od juhozápadu.

Ustupujúci Nemci zničili v noci oba mosty cez Váh. Ráno o ôsmej hodine bola časť Trenčína na ľavom brehu rieky oslobodená sovietskymi a rumunskými vojakmi. Delostreleckej a mìnometnej paľbe bolo mesto vystavené ešte ďalších dvadsať dní, veľké škody spôsobovali najmä zápalné granáty.

Sovietski ženisti začali budovať most cez Váh. Po evakuácii ulíc pri rieke sa 28. apríla začala delostrelecká paľba na nemecké pozície. Potom sa sovietski vojaci začali prepravovať cez Váh po vybudovanom pontónovom moste, ktorý pomáhalo stavať aj miestne obyvateľstvo. Nemci využívali na krytie svojho ústupu ochrannú hrádzu Váhu.

Posledné zvyšky okupačných vojsk vyhnali oslobodzovacie jednotky až 30. apríla 1945. Nový drevený most odovzdali Trenčínu 11. mája 1945.

Boje na území vtedajšieho okresu Trenčín si vyžiadali 1 380 padlých Rumunov, 1 255 Sovietov a zahynulo aj 171 civilistov. Udalosti pripomína súčasníkom na cintoríne v Kubrej zabudnu-

tý hrob rumunského vojaka **Floria Iona**, pamätník pri cintoríne na Soblahovskej ulici a pamätné tabule na Posádkovom klube v Trenčíne a v Zlatovciach.

Dva týždne po skončení vojny sa našlo na Brezine sedem hromadných hrobov. V nich bolo 69 tiel mužov aj žien – partizánov, ale aj civilistov s antifašistickým zmýšľaním. Nemci ich aj za pomoci Hlinkových gárd mučili v budovách terajšieho krajského súdu a štatistického úradu od októbra 1944 do apríla 1945. Na Brezine ich potom zastrelili alebo uškrtili a hodili do hrobu. Najmladší **Jozef Chrenko** z Dubodiela mal len 19 rokov. Po exhumácii identifikovali iba 43 obetí. Časť z nich si odviezli rodiny, ostatní sú pochovaní na cintoríne pri Pamätníku umučených.

www.trencin.sk 10.04.2020

Pomocná evidencia 192/01/2020

Na archeologickom náleze trojnožky boli ešte sadze

V súvislosti s revitalizáciou átria pod mestskou vežou prebiehal od apríla v tomto priestore archeologický monitoring výkopových prác. Medzi nálezmi je úlomok z kuchynskej nádoby na troch nohách a dôkazy o existencii lokálnych tehelní.

„V blízkosti mestských hradieb, pri mestskej bráne ešte Jozef Branecký v medzivojnovom období predpokladal existenciu cintorína a popraviska zo 17. storočia. Túto domnienku však nepotvrdil ako archeologický výskum v roku 2018, tak zatiaľ ani súčasný monitoring,“ hovorí **Tomáš Michalík** z Trenčianskeho múzea, ktoré má monitoring na starosti.

Väčšina prác je podľa slov Tomáša Michalíka vykonávaná v navážkach z druhej polovice 20. storočia, ktoré okrem početného materiálu z tohto obdobia, najmä zo 70. až 90. rokov 20. storočia, obsahujú aj sporadické nálezy z 19. a zo začiatku 20. storočia.

„Popri bežných keramických a porcelánových fragmentoch ide najmä o historické kolkované tehly, ktoré sú zväčša dokladmi produkcie lokálnych trenčianskych tehelní.“

Ako príklad uvádza nápis CSASZTKA Vojtecha Adalberta Částku, písmená GM Emanuela Mano Grosza, písmeno B Vincenta Brixa či E.W. Emila Weila.

„Zo starších nálezov možno spomenúť sporadické nálezy fragmentov novovekej kuchynskej keramiky zo 17. až 19. storočia, najmä fragment dna trojnožky ešte so zachovanými sadzami na spodnej časti, či profilovaný črep z ústia hrncovitej nádoby, obidva s vnútornou zelenou glazúrou,“ informoval Tomáš Michalík. Po skončení monitoringu budú nálezy odovzdané Krajskému pamiatkovému úradu Trenčín.

Info 05.06.2020

Pomocná evidencia 225/01/2020

Najt'azšie obdobie Trenčania zažívali pred tristo rokmi

Smrtiace ochorenia postihovali už našich predkov, ich dosahy boli najmä v dôsledku zlých hygienických podmienok v niektorých prípadoch katastrofálne. Najhoršia morová rana postihla Trenčín pred 310 rokmi. Viac o histórii nášho regiónu porozprával právnik a archeológ **Tomáš Michalík**.

Začiatok 18. storočia bol pre Trenčín veľmi zložitý, drasticky klesol počet obyvateľov. Aké „rany“ mesto v tomto čase postihli?

„Prvá dekáda 18. storočia bola hektická prakticky pre celé Uhorsko, Trenčín nevynímajúc. Definitívna porážka Osmanov (Turkov) pri Viedni v roku 1683 predznamenala koniec ich spojenca Imricha Tököliho (Thököly), vodcu posledného protihabsburského povstania 17. storočia. Krajina sa však ani nestihla skonsolidovať a v roku 1701 cisár a kráľ Leopold I. presunul podstatnú časť svojej armády do západnej Európy, kde mal mocenské záujmy v začínajúcej vojne o španielske dedičstvo. Zlá politická i ekonomická situácia bola podhubím posledného protihabsburského povstania, vedenia ktorého sa ujal František II. Rákoci (Rákoczi). Tento spočiatku postupoval veľmi rýchlo a v priebehu krátkeho času si podrobil veľkú časť dnešného Slovenska. V roku 1704 zaklopal na brány Trenčína, ktorý na krátky čas aj obsadil.

Trenčín však bol v špecifickej situácii. Trenčiansky hrad bola prakticky nedobytná pevnosť, posádka ktorej verne slúžila cisárovi a chránila záujmy Viedne. V roku 1704 sme tak svedkami kuriózne situácie, kedy mestu Trenčín vládli kuruckí (povstaleckí) velitelia, avšak hrad, hrdo sa týčiaci nad mestom, bol ostrovčekom cisárskej moci v kuruckom mori. Máme správy o tom, ako sa cisárski a kuruckí vojaci ostreľovali, k zmene pomerov a úniku kuruckého vojska z Trenčína však došlo až neskôr. Trenčiansky hrad Rákociho vojaci nedobyli.

Mesto Trenčín však bolo skoro 4,5 roka obliehané kurucmi, umiestnenými v početných poľných táboroch neďaleko blízkych obcí, napríklad v Soblahove či Trenčianskej Turnej. Mimochodom, známa blokáda Leningradu počas 2. svetovej vojny trvala asi polovicu tohto času, necelého 2,5 roka. Obliehanie Trenčína sa skončilo až v auguste 1708, kedy na poliach medzi Belou, Trenčianskou Turnou, Hámrami, Soblahovom a Mníchovou Lehotou cisárska armáda pomerne nečakane drvivo porazila „najlepšiu armádu, akú kedy František II. Rákoci mal“.

Ešte predtým, v máji 1708, v Trenčíne zúril jeden z tých požiarov, ktoré zvykneme označovať prívlastkami ako fatálne.

Morový stĺp v Trenčíne v 50. rokoch 20. storočia.

Zasiahol prakticky celé mesto a pribil ďalší pomyselný klinec do rakvy Trenčanov. Tú rakvu môžeme myslieť aj doslova. Podľa údajov z roku 1710 v meste zostalo iba 1071 obyvateľov, čo je najmenšie číslo za posledných 500 rokov.

Môžeme povedať, že Trenčania si kalich horkosti v rokoch 1708 až 1710 vypili do dna. K následkom blokády sa pridala veľká povodeň v roku 1709 a enormná morová rana v roku 1710. Ešte v roku 1706 mal Trenčín okolo 1900 obyvateľov, za štyri roky tak klesla jeho populácia na niečo viac ako polovicu.“

Moru z roku 1710 sa hovorí aj „veľká morová rana“, prečo?

„Mor nie je výmyslom 18. storočia. Epidémie, tradične nazývané morové, hoci v niektorých prípadoch mohlo ísť o iné ochorenie, sa v Európe vyskytovali už oveľa skôr. Prvý prípad

poznáme už zo 6. storočia a bol pomenovaný podľa byzantského cisára Justiniána Veľkého. Podľa odhadov pri ňom prišla o život asi tretina obyvateľov Konštantínopolu (dnešného Istanbulu) a niektoré časti Byzancie ostali dočasne vyľudnené.

Pri ďalšej známej morovej vlne v Európe v 14. storočí sa odhaduje, že pri nej prišla o život štvrtina, niektoré zdroje uvádzajú až tretinu obyvateľov Európy. Tejto epidémii sa ušlo pomenovanie Čierna smrť. Vzhľadom na rozvoj obchodu sa v priebehu stáročí vystriedalo viacero veľkých morových epidémií, mor a podobné choroby však k ľudstvu neodmysliteľne patria v rôznej intenzite v každom období. Mor v roku 1710 sa však na beztak zdecimovanej populácii Trenčína podpísal zrejme najviac. Táto epidémia pritom nebola poslednou, v ďalších dekádach Trenčania čelili ešte viacerým.“

Aké dôsledky mal tento mor na obyvateľstvo? Ako proti nemu bojovali?

„Mor a podobné choroby sa k obyvateľstvu vracali so železnou pravidelnosťou. Prirodzene, bol zdrojom strachu, pretože ochrana pred ním bola v katastrofálnych hygienických pomeroch prakticky nemožná. Najviac správ o rôznych, často kuriózných metódach, ako sa chorobe vyhnúť, máme popísaných v neskorších obdobiach v súvislosti s choleroou. Na jednej strane čítame dnes úsmevné spôsoby, ako sa cholere vyhnúť či bojovať s ňou, napríklad šľahanie sa žihľavou či naparovanie sa nad sanitrovými parami, na druhej strane však prekvapí pomerne dobrá organizácia štátneho aparátu, ktorý na pomery prvej polovice 19. storočia promptne reagoval vytvorením – dnes by sme povedali - krízových štábov. Župní lekári boli prostredníctvom žúp inštruovaní o centrálnych nariadeniach, vznikali proticholeroové komisie, župy mali povinnosť informovať sa navzájom o prijatých opatreniach a výsledkoch.“

Kde obeť moru pochovávali?

„Obete akejkol'vek epidémie, respektíve choroby s masovým výskytom, sa pochovávali rozdielnym spôsobom ako v dobrých časoch. Hlavnými faktormi pochovávaní bola rýchlosť a hygiena. V niektorých prípadoch uložili telo do rakvy, máme však aj veľa masových hrobov na špeciálnych morových či neskôr choleroých cintorínoch. Často sa pochovávalo bez kňaza – niet div, kňazi boli rovnako ohrozenou skupinou, ako sú dnes zdravotníci, keďže boli vystavení priamemu kontaktu s chorými, respektíve zomrelými.

Starý trenčiansky historik Jozef Kamin už v 2. polovici 19. storočia dokonca uvádza, že v roku 1585 si mor vyžiadal aj život trenčianskeho farára Antona Schmidta. Základnou hygienickou požiadavkou bolo posypanie hrobu vápnom, ktoré má dezinfekčné účinky. Jeden takýto cintorín s prívlastkom morový existoval aj na Trenčianskom hrade. Bol umiestnený v južnom opevnení a boli doň v krátkom čase pochovaní mladí muži, zjavne príslušníci hradnej cisárskej vojenskej posádky.

Hroby, pochádzajúce práve z obdobia okolo roku 1710, boli archeologicky skúmané v 70. rokoch minulého storočia a veľká časť kostrového materiálu sa v súčasnosti nachádza v českom Národnom múzeu, ktoré spolu s Univerzitou Karlovou tento materiál analyzuje, verím, že v dohľadnom čase sa dočkáme serióznej publikácie záverov týchto analýz. Trenčín tak prispeje k skvalitneniu poznatkov o populácii 18. storočia.“

Ako mor úradoval v obciach v okolí mesta?

„Podľa všetkého mal v princípe rovnaký priebeh ako v meste – veľa mŕtvych, veľa pochovaných. Na rozdiel od Trenčína však z okolitých obcí spravidla nemáme zachované matriky z prvej dekády 18. storočia, výnimkou je obec Melčice-Lieskové.“

O rok neskôr, v roku 1711 sa v Uhorsku skončili vnútorné vojny a nastal mier. Nastal teda ideálny moment na to, aby sa zdecimovaný Trenčín mohol dať dokopy?

„Áno, rok 1711 sa do dejín Uhorska zapísal dvomi významnými udalosťami. Bol podpísaný takzvaný satmársky mier, ktorý definitívne ukončil protihabsburské povstania v Uhorsku, a tiež došlo k zmene panovníka, keď Jozefa I. nahradil jeho mladší brat Karol III.

Život nie je rozprávka, preto nemožno tvrdiť, že hneď zavládol mier a Trenčín rozkvitol. Pre nasledovný rozvoj však boli splnené základné politické podmienky, medzi ktoré popri mieri patrilo aj dobrý vzťah panovníka a trenčianskeho župana Mikuláša Ilešháziho. Mikuláš sa počas kuruckých nepokojov utiahol na Trenčiansky hrad, ktorý cisárska vojenská posádka ubránila pred kurucmi.

Vďaka peniazom Mikuláša a katolíckej cirkvi boli v roku 1712 dokončené hneď dva projekty – na centrálnom, dnes Mierovom námestí bol vztýčený morový stĺp, rovnako bola pod vedením Christopa Tauscha dokončená obnova jezuitskeho, dnešného piaristického kostola. O pomerne vhodných podmienkach pre celkový rozvoj v druhej dekáde 18. storočia hovorí aj údaj o počte obyvateľov z roku 1720, kedy malo v Trenčíne bývať takmer 1700 osôb. Rok 1712 je tak akýmsi pomyselným reštartom Trenčína.“

www.sme.sk 14.05.2020

Pomocná evidencia 232/01/2020

Výstava Milan Rastislav Štefánik a tí, čo ho nasledovali

Vo štvrtok 25. júna otvorili v šiestich výkladoch Posádkového klubu v Trenčíne výstavu „Milan Rastislav Štefánik a tí, čo ho nasledovali“. Výstava priblížila životné osudy siedmich Slovákov, československých diplomatov, počnúc Milanom Rastislavom Štefánikom, ktoré sa začali písať pred takmer jeden a pol storočím.

Reflektujú nielen dynamiku a tragédie dvadsiateho storočia, ale aj obrovský vývojový oblúk, ktorým Slováci prešli na národnostnom aj medzinárodnom poli, od takmer zdecimovaného etnika na začiatku 20. storočia až po jeho samostatný demokratický štát. Štefánik a jeho nasledovníci verili v spravodlivosť, mier a demokraciu. **Štefan Osuský, Vladimír S. Hurban, Vladimír M. Palic, Juraj Slávik Neresnický, Ivan Krno a Ján Papánek.** Spolu so M. R. Štefánikom sedem statočných Slovákov, ktorí zanechali po sebe výraznú, hlbokú a nezmazateľnú stopu v československej diplomacii 20. storočia.

Okrem hlavného povolania diplomata boli navyše aj čs. legionári, spisovatelia, básnici, medzinárodní právnici. Čo túto „sedmičku“ ozvlášťovalo a čo mali spoločné? Silné národné povedomie s dôrazom na všeludské univerzálne hodnoty, hrdé, pevné evanjelické korene a väzby, boj za demokraciu a československú štátnosť, odpor k totalitám, ale aj sklon k dobrodružnosti.

www.trencin.sk 25.06.2020

Pomocná evidencia 290/01/2020

Prvú fázu výskumu v Čerešňovom sade ukončili

V súvislosti s prácami na obnovu prístupovej cesty k nedávno zrekonštruovaným hradbám južného opevnenia Trenčianskeho hradu sa v júli 2020 začal v lesoparku Brezina pod vedením Trenčianskeho múzea archeologický výskum. Jeho prvá fáza bola ukončená v piatok 18. septembra. Celý výskum pozostával z dvoch fáz.

„Prvou bola predstihová fáza – overenie výstupov geofyzikálneho merania a druhou sledovanie zemných prác v súvislosti s prístupovou cestou k hradu a následné preskúmanie zachytených archeologických situácií,“ povedal vedúci výskumu **Juraj Malec**.

Počas výskumu sa archeológovia stretli so zaujímavými nálezmi z rôznych historických období.

„V predstihovej fáze sa nám podarilo zachytiť priekopu hradiska, ktorá bola zahĺbená do staršieho rozsiahleho objektu, tzv. obetiska, prinaležiacemu keltskému obyvateľstvu v mladšej dobe železnej. Z jeho výplne pochádza obrovské množstvo fragmentárne nalámanej keramiky, kostí a sporadickejšie sme sa stretli aj s drobnými úlomkami a zliatkami bronzových, železných či sklenených predmetov. Medzi najzaujímavejšie nálezy patrí dvojica keramických tváričiek, pochádzajúcich z hrdla fľaše či členitého ucha nádoby,“ doplnil Juraj Malec.

Nová prístupová cesta má vzniknúť v rámci medzinárodného projektu TreBuCHET – Trenčín, Bučovice, Chránime Európske Tradície. Jej vybudovanie realizuje mesto Trenčín vrátane ostatnej revitalizácie Čerešňového sadu.

Ako informovalo Trenčianske múzeum, archeologické nálezy obohatia zbierkový fond múzea v Trenčíne a po ich odbornej konzervácii budú prezentované verejnosti.

www.trencin.sk 16.09.2020

Pomocná evidencia 397/01/2020

Z verejných kúpeľov zostali iba obkladačky

Minulý režim sa v krajskom meste podpísal pod asanáciu budov, na ktorých architektúru, krásu, či vnútorné vybavenie môžu pamätníci už len spomínať. Jednou z takých budov boli aj verejné kúpele na ulici Horný Šianec.

Jedinou hmotnou pamiatkou na toto v minulosti obľúbené miesto mnohých Trenčanov je už len niekoľko obkladačiek, ktoré zdobili jeho miestnosti. Dnes o ich existencii v širšom centre Trenčína vie už len niekoľko pamätníkov.

Verejné kúpele majú vo svete dlhú a bohatú históriu. Najviac zmienok o nich máme

z obdobia antiky. „Za cisárov, vo vrcholnej dobe, bolo v Ríme vyše 3300 verejných kúpeľov, z ktorých tie najväčšie mali kapacitu 1600 návštevníkov. Denne obslúžilo asi päťtisíc ľudí desaťtisíc otrokov. Boli tam knižnice, dalo sa tam najesť, vypiť si, bola tam hudba či recitácie,“ priblížil trenčiansky architekt **Július Bruna**.

Tradícia verejných kúpeľov a k nim príslušných služieb sa počas stáročí z verejného života postupne vytrácala, no nevy-mizla úplne, i keď svoje najťažšie obdobie zažívala hygiena tela v období stredoveku. Kúpeľná kultúra je silne zakorenená aj v našom regióne, a to najmä vďaka Trenčianskym Tepliciam.

Architekt vyzdvihuje kúpeľný dom Hammam. Ten v minulosti slúžil ako vaňový kúpeľ pre bohatú šľachtu a finančných magnátov. Dnes je prístupný kúpeľným hosťom i širokej verejnosti.

„Dokončený bol v roku 1888 a doteraz je skvostom verejných kúpeľov. Taký slabší odvar sme mali aj v Trenčíne, asi do roku 1979, keď došlo k asanácii časti pod Brezinou na Hornom Šianci,“ povedal.

Tie pred desiatkami rokov navštívil aj miestny milovník histórie **Vojtech Brabenec**: „V mestskom kúpeľi bola vaňa a pamätám si to zelené – možno plot, možno priehradky, ktoré boli medzi vaňami. Majiteľom bol Šimon Gregorovič.“

O bývalých vlastníkoch kúpeľov začal zo zvedavosti zisťovať viac.

„Gregorovičovci, ktorí mali na Hornom Šianci mestský kúpeľ, začínali ako mladá dvojica, niečo si našetrili a prišli do Trenčína, no neviem prečo, pochádzali zo Žiliny. A tu ten dom kúpili a zriadili si mestský kúpeľ, vyrozumel som, že to bolo ešte pred rokom 1914,“ zaspomínal si Vojtech Brabenec. Tieto kúpele prežili obe vojny, no nie znárodnenie v roku 1948.

K ich zbúraníu došlo podľa Brunu približne 30 rokov po znárodnení. Koncom 70. rokov sa však architektovi podarilo z asanovanej budovy zachrániť aspoň niekoľko obkladačiek.

„Raz sme sa s mojou vtedajšou manželkou vybrali dnu s kladivom a dlátom s cieľom vylúpiť dlaždice a obkladačky. Máme kolekciu neuveriteľnej kvality – sú to výrobky svetovo známej firmy Villeroy & Boch,“ poznamenal s tým, že ide o štyri rôzne typy, ktoré majú viac ako sto rokov.

V každej miestnosti tak bola iná výzdoba.

„Jedna je čisto secesná, ďalšou sú žánrové obrázky z dediny a mesta, potom abstraktné a na štvrtom druhu sú morské motívy a lekná,“ priblížil Július Bruna. Zachrániť chcel aj ďalšie kúsky, no to sa mu už nepodarilo, keďže budovu aj s obdivuhodnou vnútornou výzdobou zakrátko celkom zbúrali. Július Bruna nevyhlásil možnosť vzácne obkladačky ukázať širokej verejnosti.

www.sme.sk 17.09.2020

Pomocná evidencia 399/01/2020

Návšteva ruského cára Alexandra I. v Trenčíne

Prelom 18. a 19. storočia sa v Európe niesol v znamení vojen s revolučným a neskôr napoleonským Francúzskom. Po relatívne pokojnom období od skončenia Sedemročnej vojny (1756 – 1763) išlo o konflikt, do ktorého sa zapojili všetky vtedajšie európske mocnosti vrátane habsburskej monarchie – v Európe známej ako Rakúsko, kam patrilo aj územie dnešného Slovenska. Boje prebiehali na veľkej časti kontinentu.

Rakúsko bojovalo po boku Pruska proti revolučnému Francúzsku od roku 1792. Veľká francúzska revolúcia (1789 – 1799) a šírenie jej myšlienok predstavovali nebezpečenstvo aj

pre ostatné monarchie, ktoré sa usilovali ju vojensky potlačiť. Vyhlásenie Francúzskej republiky (1792) a poprava zosadeného kráľa (1793) vydesili európskych vládcov.

Revolučné myšlienky sa rýchlo šírili po kontinente a nevyhli sa ani územiu Uhorska ovládaného Habsburgovcami. Na jeho území skupinka tzv. „uhorských jakobínov“ v roku 1794 plánovala po francúzskom vzore vyhlásenie republiky a tiež federalizáciu krajiny. Zaujímavé je, že išlo o prvý známy politický program, v ktorom sa uvažovalo o Slovensku ako o samostatnej federatívnej krajine v rámci Uhorska. Sprisahanie bolo odhalené a organizátori popravení.

Ruský cár Alexander I.

V roku 1796 francúzske vojská vpadli na územie dnešného Talianska. Na čele armády stál generál **Napoleon Bonaparte**, ktorý najbližších dvadsať rokov zásadným spôsobom ovplyvňoval osudy Európy. V roku 1799 sa odohral prvý z viacerých prechodov ruských vojsk územím Uhorska smerujúcich proti francúzskej armáde.

V roku 1804 sa Bonaparte vyhlásil za francúzskeho cisára a zakrátko rozpútal ďalšiu vojnu s európskymi monarchiami. Koncom roku 1805 došlo k veľkému vojenskému stretu francúzskej armády s rakúskou a ruskou pri Slavkove (neďaleko Brna). „Bitka troch cisárov“ sa stala jednou z najznámejších bitiek 19. storočia.

Práve s ňou je spojený pobyt ruského cára **Alexandra I.** v Trenčíne, ktorý potvrdzuje aj mestský protokol z rokov 1805 – 1806. Panovník spojeneckej ríše bol váženým hosťom tren-

čianskeho župana **Štefana II. Ilešháziho**, u ktorého pobýval cestou ku Slavkovu, aj na spiatočnej ceste po prehratej bitke. Jeho návšteva akiste patrila k najvýznamnejším udalostiam v živote mesta v tomto období. Cár sa podľa všetkého zdržiaval v budove dnešného múzea, vtedajšom župnom dome.

Slavkovská bitka a ďalšie francúzske víťazstvá znamenali pre habsburskú monarchiu aj väčšinu Európy dominanciu Francúzska na nasledujúcich osem rokov. Tú ukončila neúspešná výprava do Ruska v roku 1812, z ktorej sa Bonaparte vojensky a politicky už nikdy nespamätal. Ruské vojsko počas napoleonskej ságy prešlo Trenčínom ešte raz v roku 1814, zdroje hovoria o 36 000 jazdcoch smerujúcich na západ v poslednej fáze vojen. Ich koniec znamenal okrem úľavy pre obyvateľstvo aj prekreslenie mapy Európy a relatívne obdobie mieru na nasledujúce desaťročia.

Priateľské vzťahy medzi Rakúsko-Uhorskom a Ruskom v druhej polovici 19. storočia narušilo križovanie ich záujmov na Balkáne. Táto rivalita vyvrcholila v 1. svetovej vojne, v ktorej niekdajší spojenci otočili zbrane proti sebe a tento konflikt priniesol zánik oboch ríš.

www.trencin.sk 06.11.2020

Pomocná evidencia 451/01/2020

Vyšiel Zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne 2019

Po úspešnom druhom ročníku, venovanom 80. narodeninám nášho bývalého spolupracovníka a dlhoročného riaditeľa **Milana Šišmiša st.**, uzrel svetlo sveta aj tretí ročník zborníka Trenčianskeho múzea v Trenčíne. Redakčná rada pod vedením **Petra Martiniska** ho venovala stému výročiu narodenia významného trenčianskeho rodáka **Vojtecha Zamarovského**.

Štruktúra zborníka je podobná ako v predchádzajúcich dvoch rokoch. Štúdie tvoria príspevky našich spolupracovníkov

Alice Krištofovej o 140. výročí knižnice Trenčianskeho múzea alebo **Martina Vincurského** o kňazovi Lukášovi z Nového

Mesta nad Váhom. Z externých spolupracovníkov prispel zaujímavou štúdiou o testamentoch trenčianskych mešťanov zo 16. až 19. storočia riaditeľ Štátneho archívu v Trenčine **Peter Brindza**.

Tradične obsiahle sú materiálové štúdie, medzi ktorými vyniká príspevok **Jána Vavruša** o záverečnej správe súdu v Kragujevaci. Po nich nasleduje diskusia, obsiahle miscellaneá, správy a recenzie.

Zborník, ako sa už stalo zvykom, zakončila výročná správa riaditeľa Trenčianskeho múzea v Trenčine za rok 2018. Celko vo má publikácia 241 strán.

www.muzeumtn.sk 16.12.2020

Pomocná evidencia 509/01/2020